

In de fuik gevangen

Al decennia lang wordt er met fuiken gevist op Texel. Sinds 1959 gebruikt het NIOZ deze manier van vissen en volgt zo ook de visstand. Over tradities en nieuwe vondsten.

Tekst Hans Witte **Foto's** NIOZ

Eeuwenlang is er in de Westelijke Waddenzee een grote visserij geweest op haring. Het was volksvoedsel nummer één en zeker als de haring door de zeegaten binnenkwam om in de Zuiderzee te paaien werd er veel op gevist. Vaak gebeurde dat met strandzegens (een net dat met een boot het water in gevaren wordt en dan met mankracht weer aan wal getrokken), maar bij Texel gebruikte men kommen en fuiken, of een mix daarvan. Naast haring leverde dat de vissers een bijvangst op van ansjovis, geep, horsmakreel en paling. Na het afsluiten van de Zuiderzee verdween met de haring deze visserij en alleen in de zeegaten werd nog genoeg andere vis gevangen om lonend te zijn.

De laatste komvisser van Texel is met zijn bedrijf in 1959 door het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) overgenomen en sindsdien heeft het NIOZ deze visserij bij de ingang van de Mokbaai voortgezet. Zo volgen we de visstand en ook de aantallen ongewervelden (krabben, kwallen, etc.) tellen we

ter plekke. Ook meten we van veel soorten leeftijd, lengte, gewicht, geslacht en andere parameters. Omdat de serie nu al bijna zestig jaar voortgezet is, kan er ook naar effecten van temperatuursverandering, visserij en strandverdediging gekeken worden. Natuurlijk wordt er met het staande want maar een klein gebied bestreken, maar de verschillende fuiken en ook de visserij in de geulen en op het wad geven voor dezelfde soorten een vergelijkbaar signaal, dus de fuikdata zullen een breder gebied beslaan.

Een voordeel van een fuik boven bodemnetten is het feit dat met de eerste ook pelagische (vrijzwemmende) dieren worden gevangen, die je op een andere manier mist. Haringachtigen zijn hier een mooi voorbeeld van en ook soorten die nu in de belangstelling staan, zoals zoet-zoutmigranten kunnen we nu volgen. Zo vangen we spiering, fint, zeeforel, drie-doornige stekelbaars en paling, maar ook nieuw geïntroduceerde soorten als houting en kleine marene. Op de paling na zijn dit pelagische soorten.

Een laatste interessante groep zijn de zuidelijke en de met ballastwater meeko-

mende soorten. Dit zijn dieren die hier komen, omdat het water opwarmt of omdat de ze met schepen zijn meegelift in de ballastwatertanks.

Vier veranderingen in zestig jaar

1. Zweten

Veranderingen in visomstandigheden en aantallen gevangen vissen zijn er altijd geweest en zullen er altijd blijven. Een juiste verklaring hiervoor geven is moeilijker, vooral omdat er veel factoren samenkomen. We zullen er een paar onder de loep nemen.

Opwarming van het zeewater is te meten en zo weten we dat bij onze fuiken in de laatste tien jaar de watertemperatuur ongeveer 1,5 °C omhoog is gegaan. Dat lijkt misschien weinig, maar voor koudbloedige dieren, die hun enzymstelsel op een bepaalde optimum temperatuur hebben afgesteld, kan dit van doorslaggevende invloed zijn. Zo is de zeebaars, een soort die zijn optimale temperatuur bij 21 °C heeft, de laatste vijftien jaar met een factor vier toegenomen. Tergelijkertijd zijn de aantallen puitalen, een noordelijke soort met zijn temperatuuroptimum bij 17 °C,

Knorrepos

Zwartbekgrondel

Goudbrasem

De oogst van een dag.

vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw zeldzaam in onze fuiken geworden. Een ander gevolg van deze opwarming is dat zeedieren die hier voorheen niet konden leven nu die mogelijkheid wel hebben. Zo hebben we nieuwe, zuidelijke soorten gekregen. In 2007 verscheen de goudbrasem voor het eerst in onze fuiken. Van deze soort, met een subtropische verspreiding, vingen we de laatste jaren een vijftigtal dieren, die allemaal nog onvolwassen waren. Het is een bekend verschijnsel dat jonge dieren op zoek gaan naar nieuwe oorden en als deze geschikt genoeg zijn deze ook gaan bevolken. Zelfs bij mensen is dit van toepassing. Ook de goudharder is enorm in aantal toegenomen. Kwam hij in de jaren zeventig nog maar sporadisch voor, nu worden er honderden exemplaren per jaar gevangen en de soort mag nu als inheems worden beschouwd. Hun paaigebied is nog niet gevonden, maar zal nu zeker ten noorden van Het Kanaal liggen. Ditzelfde geldt ook voor de gezaagde steurgarnaal. Deze grote garnaal was tot voor kort bij Nederlanders bekend van de Portugese keuken, maar komt nu zoveel voor dat hij hier ook op het menu zou kan komen.

2. Liften

Als een schip uit verre oorden terugkeert naar Europa zonder lading, dan zal het de ballasttanks vol met water moeten pompen om niet te kapseizen. Met dit water kunnen zeedieren meeliften en andere gebieden gaan bevolken. Een voorbeeld hiervan is de knorrepos. Deze Oost-Amerikaanse soort, daar heet hij Atlantic

Croaker, leeft nu in Europese wateren en is al enkele malen in onze fuik gevangen. Vooral ongewervelden, zoals penseel- en blaasjeskrabben zijn op deze manier in ons leefmilieu gekomen en ook niet meer weg te denken.

3. Visserij

Behalve het kijken naar aantallen kunnen we in de fuik ook kijken naar gewichten. Zo zien we in de loop van de jaren een afnemende hoeveelheid vis in de fuiken, tot nu met een factor tien. Hier werd vaak de visserij de schuld van gegeven, ook omdat de afname van schol een groot aandeel in die factor tien heeft. Schol is een belangrijke doelsoort voor de visserij. Studies uit 1972 tot 1980 wezen uit dat de jonge schol als larve vanuit de Noordzee de Waddenzee binnenkwam en daar opgroeide tot twee jaar oude schol, om daarna weer naar de paaistock in de Noordzee terug te keren. De afname, eerst van tweejarige en later ook éénjarige schol in de fuiken leerde dat er verandering gaande was, die niet alleen aan de visserij toe te schrijven was, omdat het aantal schollen in de Noordzee eerder toe- dan afnam. Het kustgebied is tegenwoordig gunstiger als opgroeigebied voor schol dan de Waddenzee. Een factor hierin zou de oplopende temperatuur kunnen zijn. De reden voor afname van de gewichten zal

Hans Witte aan het werk bij het lichten van de fuiken.

voor verschillende soorten verschillende oorzaken hebben. Zo is de afname van volwassen paling, naast de visserij, ongetwijfeld beïnvloed door de belemmeringen bij het bereiken van het zoute water door dijken, stuwen en gemalen. Een verhaal apart vormen de haaien en roggen. We vingen in de eerste jaren nog regelmatig hondshaai, ruwe- en gladde haai, evenals pijlstaartroggen in de fuiken. Er is vastgesteld dat kraakbeenvissen het door de visserij moeilijk hebben. Hun voortplanting is laag en dus zal visserij een grote impact op deze dieren hebben. Er lijkt zich voor deze vissen een herstel af te tekenen en dat zien we in de fuik terug met het zo nu en dan vangen van hondshaaien. De gladde haai is ook weer in opmars voor onze kust, dus is het een kwestie van tijd voor we die ook weer terugzien. Een beperkende factor kan zijn dat de anti-zeehonden-netten, sinds 1984 verplicht bij de ingang van de fuiken, om zo te voorkomen dat zeehonden in de fuiken van de vis gaan eten en zo verdringen, ook grote vissen als haaien en roggen tegenhouden.

4. Zout en zoet

Onze Waddenzee is in feite een groot estuarium. Dieren, die van zout naar zoet gaan om te paaien, de anadrome vissen, of andersom, de katadrome vissen, passeren voor een flink deel de Waddenzee en daarmee is er ook een kans dat ze in de fuiken belanden. De laatste jaren is er een toenemende aandacht voor deze groep vissen, niet in het minst door de plannen van een 'vismigratierivier' door de Afsluitdijk. Het betreft hier grotendeels vrijzwemmende soorten, als spiering, zeeforel, fint, driedoornige stekelbaars, houting en knorrepos. Een fuik is bij uitstek geschikt voor het vangen van deze soorten, omdat vissen met een grote pelagische trawl in de Waddenzee, door de ondieptes en de smalle geulen bijna ondoenlijk is. Bodemsoorten als paling en een nieuwkomer, de zwartbekgrondel, vangen we ook in de fuik, zodat we een aardig overzicht hebben op deze soortsgroep. De laatste jaren is al aan de verbetering van zout-zoet overgangen gewerkt. De sluizen blijven langer

openstaan en er zijn op vele plaatsen vistrappen en hevelpassages gekomen. Bovendien zijn er veel uitzetprojecten gestart en zien ook wij de stand van deze vissoorten verbeteren. Zo vingen we vijf jaar geleden enkele houtingen en ook drie kleine marenen. De exoot zwartbekgrondel lijkt nu ook een vaste bewoner van de Waddenzee.

Tot slot

Langdurig vissen met kommen en fuiken in de Waddenzee leidt tot een goed inzicht van de visstand in dit gebied. Mooier zou het natuurlijk zijn als er op meerdere plekken in de Waddenzee met vaste vistuigen gevist zou worden. Op Terschelling is hiertoe al een aanzet gegeven en wie weet, misschien volgen er meer.

Wilt u over de NIOZ-fuiken meer weten, kijk dan eens op www.waddenzeevismonitor.nl. De Waddenvereniging heeft hier een mooi overzicht van onze vangsten gemaakt.

Fuikopstelling bij Texel.